

The Effect of Education Based on the Existential Approach on the Development of Moral Judgment and Academic Achievement of Students

Faeze Miralavi¹
Malihe Raja^{2*}

 0009-0004-4516-3193

 0009-0000-9409-8317

Abstract

The present study was conducted with the aim of determining the effect of education based on theistic existentialism approach on the Development of moral judgment and academic progress of fourth grade students. This research was semi-experimental with a pre-test-post-test design with a control group. By using questionnaires, moral judgment test by Sinha and Varma (1998), academic progress by Pham and Taylor (1990) and educational protocols based on the models of William Perkey and Simon and Roth, 60 students of the fourth grade of Shahr Quds in 1402-1403 using the method Sampling was available and randomly selected in two experimental groups of 30 people and control group of 30 people. The experimental group received 12 sessions (one session per week) of the training program based on theistic existential approach as a group, and the control group did not receive any trial in this field. After the implementation of the intervention, the growth of moral judgment and the academic progress of the students of both groups were measured again. Multivariate analysis of covariance (MANCOVA) was used to analyze the data. F calculated for the main hypothesis and sub-hypotheses in relation to the studied variables showed a significant difference in both groups. This research, in convergence with the results of similar researches, expresses the fact that education based on theistic existentialism approach has an effective role on the development of moral judgment and academic progress of students.

Keywords: Development of moral judgment, educational progress, approach, God-believing existentialism, Quds city.

1- Master of Education (MA), Sciences, Faculty of Welfare, Tehran, Iran.

faezemiralavi@gmail.com

2- Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Welfare, Tehran, Iran (Corresponding Author).

raja.malihe1987@gmail.com

تأثیر آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی خدا باور بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان^۱

فائزه سادات میرعلوی^۲

ملیحه رجایی*^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین تأثیر آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی انجام شد. این پژوهش از نوع شبه‌آزمایشی و با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. با استفاده از پرسش‌نامه‌ها، آزمون قضاوت اخلاقی سینها و وارما (۱۹۹۸)، پیشرفت تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۰) و دستورالعمل‌های آموزشی طراحی شده براساس الگوی ویلیام پرکی، ۶۰ نفر از دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شهر قدس در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۳ به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و در دو گروه آزمایش ۳۰ نفر و کنترل ۳۰ نفر قرار گرفتند. گروه آزمایشی ۲۰ جلسه برنامه آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی خدا باور را دریافت کردند و گروه کنترل در این زمینه آموزشی دریافت نکرد. پس از اجرای مداخله، مجدداً رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هر دو گروه اندازه‌گیری شد. از تحلیل کوواریانس چندمتغیری (مانکوا) برای تحلیل داده‌ها استفاده شد. این پژوهش در همگرایی با نتایج پژوهش‌های مشابه، بیان‌کننده این واقعیت است که آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش مؤثری دارد.

واژه‌های کلیدی

وجودگرایی، قضاوت اخلاقی، پیشرفت تحصیلی.

۱- این مقاله از پایان‌نامه کارشناسی ارشد استخراج شده است.

Faezemiralavi@gmail.com

۲- کارشناسی ارشد، علوم تربیتی، دانشکده رفاه، تهران، ایران

۳- استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده رفاه، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

raja.malihe1987@gmail.com

بیان مسئله

تعلیم و تربیت در طول تاریخ بشر همواره از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است و دیدگاه‌های فلسفی در این زمینه، به‌ویژه رویکرد وجودگرایی، تأثیر عمیقی بر برنامه‌های درسی و روش‌های آموزشی داشته‌اند. فلسفه اصالت وجود که در اواسط قرن بیستم به اوج خود رسید، با تأکید بر این ایده که «وجود مقدم بر ماهیت است»، بر فردیت و توانایی انسان در ساختن معنای زندگی‌اش تمرکز می‌کند. این دیدگاه، بر پایه‌های اندیشه‌های سورن کی‌یرکگارد بنا شده و به انسان به‌عنوان موجودی آزاد و مسئول در تعیین ماهیت خود می‌نگرد (امیرامینی خفלו، ۱۳۹۷). با این حال، دیدگاه وجودگرایی با نگرش اسلامی تناقضاتی بنیادی دارد. درحالی‌که وجودگرایان به انسان به‌عنوان مخلوقی می‌نگرند که بدون ماهیت اولیه و به‌طور مستقل معنا و هویت خود را می‌سازد، نگرش اسلامی بر این اصل تأکید می‌کند که خداوند برای انسان ماهیتی خاص و هدفی الهی تعیین کرده است. در این چهارچوب، انسان نه‌تنها موجودی مستقل و آزاد در تعیین ماهیت خود است بلکه وظیفه‌اش درک و تحقق این هدف الهی است که به او معنا و مفهوم می‌بخشد (محمدیانی، ۱۳۸۳، ص. ۳۱). به‌عبارتی دیگر، تفاوت‌های مبنایی در نوع نگاه وجودگرایان به انسان و جهان با هستی‌شناسی و الهیات اسلامی وجود دارد. وجودگرایان بر آزادی کامل انسان و عدم وجود هدف مشخص از سوی خداوند تأکید می‌کنند، درحالی‌که در نگرش اسلامی، انسان به‌عنوان مخلوقی با هدف و رسالت مشخص، در نظام معنایی الهی قرار دارد. این تفاوت‌ها در تفکر وجودگرایی و فلسفه اسلامی، می‌تواند منجر به تفسیرهای کاملاً متفاوتی از معنا، هدف و مسئولیت‌های انسانی شود و این نکته‌ای است که باید به‌طور جدی مورد تأمل و بررسی قرار گیرد (رجیبی، ۱۳۹۴). وجودگرایان به‌دنبال آزادی انسان و ارتباط او با جهان و دیگران هستند. فیلسوفان وجودگرا^۶ و یاسپرس^۷ و الحادی^۸ (مثل سارتر^۹ و نیچه^{۱۰} و هایدگر). کی‌یرکگارد^۴، اونامونو^۵ و یاسپرس^۷ و الحادی^۸ (مثل سارتر^۹ و نیچه^{۱۰} و هایدگر).

-
4. Existentialist
  5. Kierkegaard
  6. Onamono
  7. Jasper
  8. Atheism

اخلاق نیز یکی دیگر از مهمترین حوزه‌های معرفتی و عملی زندگی انسان است که عمیقاً با مسئله وجودگرایی پیوند یافته است. یکی از ابعاد مهم تربیت اخلاقی، رشد قضاوت اخلاقی است. رشد قضاوت اخلاقی، شامل قاعده‌مندی و تعهد داشتن درباره رفتار منصفانه با مردم است. امروزه اخلاق موضوعی است که توجه زیادی را در جوامع به خود معطوف کرده است. دلیل این توجه دو نشانه بارز است: اول نقش مهم و پرمعنای رفتار اخلاقی در حفظ و بقای یک جامعه مدنی و دوم، وجود تعداد پرشمار از نمونه‌های رفتار ضداخلاقی (بارو، ۱۳۹۱) و از آنجا که قضاوت اخلاقی و کمک به رشد اخلاقی دانش‌آموزان از دیرباز در زمره آرمانی همه نظام‌های تربیتی قرار داشته و دارد؛ بنابراین انتخاب و اتخاذ نظریات تربیتی که در جهت تسریع رشد اخلاقی و قضاوت اخلاقی^{۱۲} داشته باشد، امری مطلوب و معقول خواهد بود.

پیشرفت تحصیلی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی آموزش و پرورش، نه‌تنها نشان‌دهنده کیفیت آموزشی است بلکه از منظر وجودگرایی خداپاوری نیز درک عمیق‌تری پیدا می‌کند. در این چهارچوب، یادگیری به‌عنوان مسیری برای تحقق توانایی‌های انسانی و شناخت بهتر خداوند و آفرینش او تلقی می‌شود. انسان از طریق فرایند یادگیری، به درک و فهم عمیق‌تری از حقیقت و هدف زندگی نائل می‌شود و این امر موجب رشد فکری و معنوی وی می‌گردد. به همین دلیل، پیشرفت تحصیلی نه‌تنها به‌عنوان دستاوردی علمی، بلکه به‌عنوان ابزار و وسیله‌ای برای نزدیک‌تر شدن به حکمت الهی و درک معنای زندگی مورد توجه قرار می‌گیرد. از این رو، نظام‌های آموزشی در تلاش‌اند تا با افزایش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آن‌ها را در مسیر تحقق اهداف روحانی و انسانی یاری دهند (عشورنژاد و دیگران، ۱۳۹۶). پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف رشد جسمی، روانی و اجتماعی نیازمند دارا بودن نگرش مثبت به رشته تحصیلی و انگیزه‌های قوی است نگرش. به رشته تحصیلی ظاهراً یک امر فردی محسوب می‌شود. این تصور وجود دارد که هر دانش‌آموزی باتوجه به شخصیت خود و تمایلات و علاقه‌مندی و

9. Sartre

10. Nietzsche

11. Barrow

12. Moral judgment

خصوصیاتش، دارای برخی نگرش‌ها می‌باشد، در صورتی‌که نگرش تحصیلی از دیدگاه علم روان‌شناسی، اجتماعی و جامعه‌شناسی علاوه بر فردی بودنش دارای بعد اجتماعی گسترده از جمله محیط، اطرافیان، پدر و مادر و معلم سایر افراد گروه‌هایی که دانش‌آموز با آن‌ها به نحوی برخورد دارند که در ایجاد و پرورش و تحکیم نگرش‌های مثبت یا منفی به رشته تحصیلی وی مؤثرند (کساری گلیک و آمره بزچلوبی، ۱۴۰۲). از سوی دیگر باید اذعان کرد، بین اسلام و وجودگرایی (مخصوصاً دسته خداپاور) تشابهاتی وجود دارد. دین مبین اسلام طرحی از انسان متعالی ارائه می‌کند و از امکان خودشناسی و کمال آدمی در نظام ارزشی سخن به میان می‌آورد و لازمه تربیت انسان را شناخت انسان می‌داند. از نظر اسلام، انسان موجودی مکرم است (و لقد کرمنا بنی آدم، اسرا آیه ۷۰) و ارزش ذاتی دارد و انسان اشرف مخلوقات است و منزلتی عظیم برای انسان در نظر دارد. از نظر اسلام انسان موجودی است دو ساحتی (جسمی و روحی) است که نیازمند هدایت و دارای قدرت اندیشه و تعقل است. مطابق آیات و روایات انسان مختار آفریده شده است و بر ویژگی اراده و اختیار در اسلام تأکید فراوانی شده است. آیه دوم و سوم سوره انسان^{۱۳} نشان از این واقعیت دارد: «ما انسان را از نطفه‌ای آفریدیم تا او را بیازماییم و وی را شنوا و بینا گردانیدیم. ما راه را بدو نمودیم خواه سپاسگزار باشد خواه نا سپاس». از این رو، به معنی دقیق کلمه نمی‌توان گفت که محیط تربیتی انسان را می‌سازد بلکه تنها گزینه‌هایی را در اختیار وی قرار می‌دهد و با فراهم آوردن آگاهی‌هایی برای وی امکان‌پذیرش او را صورت‌بندی می‌کند. به این ترتیب اسلام منزلتی عظیم برای نقش فرد در تعیین سرنوشت خود قائل است. هر چند در فلسفه اسلامی مقام انسان به لحاظ تکوینی دارای کرامت ذاتی است و به لحاظ ارزشی هر انسانی به اندازه درجه قرب به پروردگار دارای کرامت و ارزش است. با این حال می‌توان از بعضی از آرای ایشان برای بهبود و کیفیت بخشی به نظام آموزشی ایران نیز بهره جست. چرا که رویکردهای آموزشی ما اصالت وجودی نیستند. در تعلیم و تربیت ما و کم‌رنگ بودن اصالت وجودی

۱۳. إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا (سوره انسان: آیه ۲) / إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا (سوره انسان: آیه ۳)

دانش‌آموزان و عدم اهمیت به برنامه‌ریزی درسی وجودگرا که برای دانش‌آموزان آزادی و خودآگاهی و مسئولیت‌پذیری به ارمغان می‌آورد، در این دنیا ماشینی امروزه بسیار کم‌رنگ شده است (بخشایش، ۱۳۹۰). براساس رویکرد وجودگرایی، لازم است که دغدغه‌های دانش‌آموزان، دغدغه نظام آموزشی باشد و همان‌طور که وجودگرایی به انسان و دل‌مشغولی‌های او توجه می‌کند، معلمان نیز سعی کنند از طریق تدقین در فعالیت‌های مورد علاقه دانش‌آموزان، توجه به احساسات و عواطف دانش‌آموزان، از صحبت‌ها و امور لذت‌بخش آنها آگاه شوند و باورها و چگونگی نگرش آنان به امور مختلف را دریابند. از جمله رویکردهای آموزشی وجودگرا، خویش‌شناسی علمی و شفاف ساختن ارزش‌ها هستند. ویلیام پرکی در زمینه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پژوهش‌های مهمی انجام داده و تأکید دارد که موفقیت تحصیلی می‌تواند به تقویت خودپنداره مثبت در آنها منجر شود. او با معرفی مفاهیم «معلم فراخواننده» و «مدرسه فراخواننده» به نقش حیاتی معلمان در این فرایند اشاره می‌کند. به عقیده پرکی، معلمان باید مهارت‌هایی نظیر گوش دادن با دقت و حساسیت، برقراری ارتباط صادقانه با دانش‌آموزان، و همچنین نشان دادن رفتارهای مثبت و سازنده را به‌کار گیرند تا احساس ارزشمندی و مسئولیت را در دانش‌آموزان تقویت کنند. این رویکرد، دانش‌آموزان را به‌عنوان افراد ارزشمند و مسئول در محیط یادگیری می‌بیند و به آنها کمک می‌کند تا خود را بهتر بشناسند و اعتماد به نفس پیدا کنند (پرکی، ۱۳۷۸، صص. ۹۸-۹۶). پرکی بر اهمیت تلاش معلمان در فراخواندن خود نیز تأکید می‌کند؛ به‌عبارت‌دیگر، معلمان باید آماده باشند که خود را به‌طور فعال در فرایند یادگیری درگیر کنند و همزمان به تأثیر مثبت حضور و ارتباط خود با دانش‌آموزان آگاه باشند. این رویکرد پرکی به نظریه‌های مربوط به تبیین ارزش‌ها ارتباط دارد، به‌گونه‌ای که او نشان می‌دهد چگونه محیط آموزشی و شیوه تعامل معلمان می‌تواند در شکل‌گیری خودپنداره و شخصیت دانش‌آموزان مؤثر باشد. به‌طورکلی، راهبردهای آموزشی پرکی بر قدرت ایجاد یک فضای مثبت و حمایتی در مدارس تأکید می‌کند که باعث رشد و شکوفایی دانش‌آموزان می‌شود و این امر نشان‌دهنده اهمیت تعاملات انسانی در فرایند یادگیری است (میلر، ۱۴۰۱، صص. ۲۲۲-۲۲۳).

آموزش وجودگرا که به فلسفه اگزیستانسیالیسم مرتبط است، بر اهمیت فردیت و تجربه فردی تأکید دارد. در این رویکرد، دانش‌آموزان تشویق می‌شوند که به جستجوی معنا در زندگی خود بپردازند و مسئولیت انتخاب‌های خود را بر عهده بگیرند. هدف آموزش وجودگرا این است که به دانش‌آموزان کمک کند تا با مشکلات و چالش‌های وجودی مواجه شوند و از طریق خودآگاهی و تفکر انتقادی، به درک عمیق‌تری از خود و جهان پیرامون دست یابند. این رویکرد آموزشی به جای انتقال صرف معلومات، بر فرایند یادگیری و رشد شخصی تأکید می‌کند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در پژوهش‌های انجام شده، پژوهشی مشاهده نشده است که به صورت همزمان به بررسی تأثیر آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی خداباور بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی بپردازد؛ بنابراین در پژوهش حاضر، آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی خداباور بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بررسی می‌شود. از کاربردهای متصور این پژوهش می‌توان مدیران و سیاست‌گذاران بخش آموزش و پرورش در جهت ارتقاء و کیفیت سازمان یاری نماید. بر همین اساس، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش‌های زیر است:

آموزش مبتنی بر رویکرد وجود گرایی (خداباور) بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شهر قدس چه تأثیری دارد؟

روش‌شناسی

روش پژوهش، شبه تجربی از نوع پیش‌آزمون، پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه مورد مطالعه دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شهر قدس در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بودند. نمونه پژوهش شامل دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شهر قدس بودند که از جامعه مذکور که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند، بدین صورت که از بین مدارس ابتدایی شهر قدس، چند مدرسه انتخاب شدند و از بین آنها یک مدرسه ابتدایی جامعه پژوهش قرار گرفت و ۶۰ نفر از دانش‌آموزان آن به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به شیوه تصادفی در دو گروه آزمایش ۳۰ نفر و کنترل ۳۰ نفر قرار گرفتند. در این پژوهش

دستورالعمل آموزشی براساس الگوی ویلیام پرکی در ۶ حیطه کلی (کوشش، آزادی، احترام، گرمی، کنترل و موفقیت) به مدت ۲۰ جلسه برای گروه آزمایش انجام شد و گروه کنترل به شیوه معمولی آموزش دیدند. به منظور توصیف و تجزیه تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده آمار توصیفی شامل فراوانی، نمونه، میانگین و... استفاده شد. برای آمار استنباطی نخست به منظور بررسی اینکه توزیع داده‌های پژوهش نرمال است یا نه، آزمون نرمالیتی (مانند آزمون کلموگروف - اسمیرنف) استفاده شد. طبق این آزمون، اگر توزیع داده‌های پژوهش نرمال باشد، از آزمون‌های آماری پارامتریک و اگر نرمال نباشد، از آزمون‌های آماری ناپارامتریک استفاده خواهد شد. در این پژوهش، برای بررسی پرسش‌های اصلی پژوهش از آزمون آماری تحلیل کوواریانس چندمتغیره (MANCOVA) استفاده شد. نرم‌افزار مورد استفاده در این پژوهش SPSS می‌باشد و از پرسش‌نامه‌های رشد قضاوت اخلاقی سینها و وارما (۱۹۹۸) طراحی و اعتباریابی شده است. این آزمون در بین سال‌های ۱۹۶۷ تا ۱۹۷۱ ساخته شد؛ اما در سال ۱۹۹۸ بازنگری مجدد شد، پرسش‌نامه شامل ۵۰ گویه بسته پاسخ و شش بخش جداگانه می‌باشد، این پرسش‌نامه توسط جوکار (۱۳۹۴) اعتباریابی شده است. اعتباریابی پرسش‌نامه نشان می‌دهد پرسش‌نامه مورد نظر تا چه میزان برای سنجش پدیده مورد مطالعه مناسب است؛ البته روایی مختص پرسش‌نامه نیست و برای همه ابزارهای گردآوری اطلاعات مصداق دارد؛ بنابراین به‌طور کلی روایی معیاری جهت ارزیابی درستی ابزار گردآوری داده‌های پژوهش است و نشان می‌دهد آیا ابزار مورد نظر برای سنجش پدیده مورد مطالعه مناسب است یا خیر؟ پایایی پرسش‌نامه در این پژوهش با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی شد و ۰/۸۱ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مناسب می‌باشد. برای آزمون رشد پیشرفت تحصیلی، پرسش‌نامه فام و تیلور (۱۹۹۰) در حوزه پیشرفت تحصیلی که برای جامعه ایران نیز اعتباریابی شده است و شامل ۴۸ گویه می‌باشد، استفاده شد. در روش نمره‌گذاری، هر گویه دارای ۵ پاسخ می‌باشد که در مقوله‌های هیچ، نمره ۱؛ کم، نمره ۲؛ تا حدی، نمره ۳؛ زیاد، نمره ۴ و خیلی زیاد، نمره ۵ تعلق می‌گیرد و در ۱۱ سؤال که به صورت منفی می‌باشد روش نمره‌گذاری برعکس می‌باشد. پایایی

پرسش‌نامه در این پژوهش با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی شد و ۰/۹۲ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مناسب می‌باشد.

دستورالعمل آموزشی در جدول شماره ۱، به صورت مختصر ذکر شده است؛ لازم به ذکر است که دستورالعمل طراحی شده در تمام دروس و به طور کامل بر فعالیت‌های معلم سایه انداخته بوده است.

جدول شماره ۱: دستورالعمل آموزشی

مؤلفه‌های وجودگرایی	موارد اجرا (در تمام ۲۰ جلسه تمام حیطه‌ها رعایت شد)
جلسه آشنایی با شرکت‌کنندگان و آشنایی شرکت‌کننده‌ها با کارکردهای اجرایی	معرفی کلی برنامه و بیان قوانین؛ ایجاد توافق بر سر زمان و ساعات برگزاری جلسات بعدی؛ ارائه اطلاعات در مورد کارکردهای اجرایی و مؤلفه‌های آن
کوشش این حیطه نشان از آن دارد که تمام دانش‌آموزان ملزم به رعایت برنامه و انجام فعالیت آموزشی محوله بودند ولی به صورت جذاب برای دانش‌آموزان انجام می‌شد.	انجام بازی‌های آموزشی برای تقویت حافظه و تمرکز بر درس برگزاری کارگاه‌های خلاقانه مانند نقاشی، یا دست‌ساز، انجام آزمایشات مرتبط با درس استفاده از روش‌های تدریس جذاب و تعاملی مانند استفاده از فیلم، نمایش و بازی‌های گروهی، فرشته دانایی (فرشته دانایی یک شنل و یک عصای جادویی دارد که هر وقت پرسش و پاسخ کلاسی داشتیم، هر دانش‌آموزی که نامش از لیوان عدالت درمی‌آمد، شنل را می‌پوشد و پرسش و پاسخ کلاسی را انجام می‌دهد که موجب تقویت روحیه همکاری و همیاری همه دانش‌آموزان کلاس شد). به این ترتیب با جذاب ساختن فعالیت‌ها همه دانش‌آموزان برای یادگیری دروس کوشش و تلاش می‌کردند.
آزادی به همه دانش‌آموزان حق انتخاب به شیوه‌ها و در موضوعات متفاوت واگذار شد	ترویج کتابخوانی و معرفی کتاب، انجام پروژه‌های خلاقانه و گفتگو به منظور تقویت دیدگاه‌ها و آزادی فکر. همکاری با والدین و جامعه محلی برای افزایش حمایت از آموزش آزاد در محیط مدرسه (برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای والدین و اعضای جامعه محلی تا آن‌ها با مفاهیم و مزایای آموزش آزاد آشنا شوند و بتوانند به طور مؤثرتری از فرزندان خود حمایت کنند). آزادی در نوشتن تکلیف: به این صورت که چند نمونه تکلیف ارائه می‌شد و دانش‌آموزان آزادانه حق انتخاب داشتند که یکی از تکالیف را به دلخواه انتخاب کنند و انجام دهند. آزادی در بیان نظرها و صحبت‌های دانش‌آموزان در مورد درک مطلب و

موارد اجرا (در تمام ۲۰ جلسه تمام حیطه‌ها رعایت شد)	مؤلفه‌های وجودگرایی
نتیجه‌گیری دروس، ایجاد فرصت جهت اظهارنظر همه دانش‌آموزان کلاس آزادی در انتخاب روش نوشتن املا توسط دانش‌آموزان مانند املاهای هوشی، توپی، بادکنکی، خورشیدی و...	
بازی‌ها و فعالیت‌های گروهی، ورزش بر پایه احترام به همه سلايق نمايشنامه‌ها يا داستان‌های کودکان بر اساس مفاهيم احترام و همچنين احترام به همکلاسی‌ها در هنگام بیان نظرها و صحبت در امور درسی احترام به پدر و مادر (صحبت در این مورد که در خانه در چه کارهایی به خانواده خود کمک می‌کنند)؛ اگر بچه‌ها اشتباهی داشتند محترمانه به آنها گوشزد می‌شد از تنبیه و تحقیر اصلاً استفاده نشد.	احترام احترام به دیگران و مخصوصاً پدر و مادر مورد توجه قرار گرفت
استفاده از روش‌های تعاملی مثل نقش‌آفرینی و نمایش داستان برگزاری مراسم دینی و مذهبی، ملی و میهنی؛ برای مثال برای شهادت حضرت زهرا(س) همه دانش‌آموزان به دلخواه نذری به کلاس آوردند و روضه و سفره کلاسی برگزار کردیم. یا برای درس نقشه، هر کدام از بچه‌ها لباس محلی استان خودشان را پوشیدند و به همراه غذا محلی استان و محل خودشان را به کلاس معرفی کردند و بسیاری دیگر از فعالیت‌ها که در کلاس اجرا شد.	
قلب مهربون (یک برد با نام قلب مهربون در کلاس روی دیوار نصب شد که روی آن صد قلب بود و هر روز دانش‌آموزان یکی از کارهای خوبی که آن روز در مدرسه انجام داده بودند در کلاس می‌گفتند و سپس یکی از قلب‌ها را به هر رنگی که دوست داشتند رنگ‌آمیزی می‌کنند).	گرمی فضای صمیمی میان معلم و دانش‌آموز شکل گرفت
برگزاری کلاس خارج از فضای کلاس، گاهی با توجه به محتوای درس، کلاس در حیاط مدرسه یا نمازخانه برگزار می‌شد. درباره دانش‌آموزان و دغدغه‌های آنها و احساسات و عواطف آنها صحبت می‌شود و معلم در جریان این مسائل قرار می‌گرفت و گاهی همکلاسی‌ها درباره آن نیز صحبت می‌کردند.	
توجه به مسائل شخصی دانش‌آموز و همدردی با آنها، اجازه صحبت درباره عواطف خودشان و همفکری با دیگر همکلاسی‌ها	
لیوان عدالت (به تعداد دانش‌آموزان چوب بستنی و گل‌های کاغذی تهیه شد و نام هر دانش‌آموز روی یک گل نوشته شد و داخل لیوان قرار داده شدند. این لیوان با ظاهری ساده اما بسیار پرفایده، موجب برقراری نظم در کلاس، تقویت روحیه مسئولیت‌پذیری و کنترل	کنترل تمام تکالیف و فعالیت‌ها و عملکردهای دانش‌آموزان مورد توجه و بررسی قرار

مؤلفه‌های وجودگرایی	موارد اجرا (در تمام ۲۰ جلسه تمام حیطه‌ها رعایت شد)
می‌گرفت	دانش‌آموزان می‌شود. برای انجام فعالیت‌های گروهی اسم هر دانش‌آموز به صورت تصادفی از لیوان عدالت درمی‌آید).
	گروه‌بندی دانش‌آموزان و تهیه جدول‌ها، جهت بررسی تمام موارد درسی و تکالیف کنترل می‌شد.
	روش‌های املایی گویی خلاق و متفاوت (انواع روش‌های جذاب املایی سبب تقویت چشمگیر مهارت و توانایی بچه‌ها در نوشتن شد).
موفقیت	پیشرفت دانش‌آموزان در مهارت خواندن به سبب اجرای صندلی صمیمیت (صندلی‌ها رو در کنار هم قرار می‌دادیم و دانش‌آموزان با یکدیگر کتب‌ها را می‌خوانند و اگر دوستاشان مشکلی در خواندن داشت برای هم مشکل را برطرف می‌کردند) و فرصت کتاب‌خوانی و بیان نتیجه.
تمام دانش‌آموزان موفقیت را کسب کردند	موفقیت دانش‌آموزان برای یادگیری مباحث علوم به دلیل تجربی کردن آموزش، همه آزمایشات به همیاری و همکاری دانش‌آموزان در کلاس انجام شد و این امر موجب شد همه دانش‌آموزان موفقیت را تا حدی و در زمینه‌ای خاص تجربه کردند.
	متناسب با درس فعالیت‌های متفاوت و متناسب با علاقه و استعداد دانش‌آموزان طراحی می‌شد و این‌گونه اغلب دانش‌آموزان موفقیت را کسب می‌کردند.

یافته‌ها

بررسی وضعیت هر یک از متغیرهای اصلی پژوهش: در این قسمت توصیف آماری (میانگین، و انحراف معیار) متغیر رشد قضاوت اخلاقی در جدول (۳) بررسی شده است:

جدول شماره ۳: مقایسه میانگین و انحراف معیار رشد قضاوت اخلاقی در پیش‌آزمون - پس‌آزمون گروه آزمایش و کنترل

گروه آزمایش		گروه کنترل			
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	موقعیت	آزمون
۳۷/۹۰	۸/۳۲	۳۷/۵۰	۶/۴۴	پیش‌آزمون	رشد قضاوت
۴۱/۳۶	۷/۰۰۹	۳۸/۷۰۰	۴/۴۹	پس‌آزمون	اخلاقی

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد میانگین رشد قضاوت اخلاقی گروه آزمایش (۳۷/۹۰) و گروه کنترل (۳۷/۵۰) در پیش‌آزمون می‌باشد؛ اما میانگین رشد قضاوت اخلاقی در پس‌آزمون دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت چندانی با هم پیدا کرده‌اند. به‌گونه‌ای که میانگین رشد قضاوت اخلاقی در گروه آزمایش به ۴۱/۳۶ افزایش یافته است؛ اما این در گروه کنترل افزایش چندانی نداشته است و فقط از ۳۷/۵۰ به ۳۸/۷۰۰ تغییر پیدا کرده است.

در این قسمت توصیف آماری (میانگین، و انحراف معیار) متغیر پیشرفت تحصیلی در جدول (۴) بررسی شده است:

جدول شماره ۴: مقایسه میانگین و انحراف معیار پیشرفت تحصیلی در پیش‌آزمون - پس‌آزمون گروه آزمایش و کنترل

گروه آزمایش		گروه کنترل		موقعیت	آزمون
میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار		
۹۸/۳۳	۴۷/۱۱	۹۷/۱۰۰۰	۳۰/۶۸	پیش‌آزمون	پیشرفت
۱۳۷/۱۰۰۰	۴۶/۹۹	۹۹/۶۶	۴۵/۰۶	پس‌آزمون	تحصیلی

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد میانگین پیشرفت تحصیلی گروه آزمایش (۹۸/۳۳) و گروه کنترل (۹۷/۱۰۰۰) در پیش‌آزمون می‌باشد؛ اما میانگین پیشرفت تحصیلی در پس‌آزمون دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت چندانی با هم پیدا کرده‌اند. به‌گونه‌ای که میانگین پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش به ۱۳۷/۱۰۰۰ افزایش یافته است؛ اما این در گروه کنترل افزایش چندانی نداشته است و فقط از ۹۷/۱۰۰۰ به ۹۹/۶۶ تغییر پیدا کرده است.

پرسش اصلی: آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی بر رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی چه تأثیری دارد؟

برای این منظور آزمون کولموگروف اسمیرنوف استفاده شد و نشان داد که داده‌های مورد بررسی دارای توزیع نرمال می‌باشند ($P > 0.05$). همچنین با توجه به آزمون لوین و باکس مفروضه برابری واریانس‌ها و کوواریانس‌ها برقرار بود. نتایج نشان داد واریانس‌ها و کوواریانس‌های دو گروه برابر بودند و در نتیجه این دو گروه با هم قابل مقایسه بودند ($P > 0.05$).

فرض همگنی ماتریس‌های واریانس - کوواریانس: جهت بررسی همگن بودن ماتریس‌های واریانس - کوواریانس متغیرهای پژوهشی از آزمون ام. باکس استفاده شد. بر اساس سطح معناداری به دست آمده در این آزمون، می‌توان در خصوص همگنی یا عدم همگنی ماتریس‌های واریانس - کوواریانس قضاوت نمود. بدین صورت که اگر سطح معناداری به دست آمده بزرگ‌تر از $P=0.05$ باشد، ماتریس‌ها برابرند و بالعکس. نتایج بررسی این مفروضه در جدول (۵) آمده است:

جدول شماره ۵: بررسی فرض همگنی ماتریس‌های واریانس - کوواریانس رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی

M باکس	F	سطح معناداری
۷/۵۰۲	۲/۴۰۷	۰/۰۶۵

جدول شماره ۵ نشان می‌دهد مقدار سطح معناداری ($p > /۰۵$) می‌باشد که گویای آن است شرط همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس به خوبی رعایت شده است. برای تعیین معنی‌داری اثر گروه بر متغیرهای قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی، از آزمون لامبدای ویلکز استفاده شد که نتایج حاصل در جدول شماره ۵ گزارش شده است:

جدول شماره ۶: نتایج آزمون معناداری تحلیل کوواریانس چند متغیری بر روی متغیرهای مورد مطالعه در دو گروه آزمایش و کنترل

نوع آزمون	ارزش	F	سطح معناداری	ضریب اتا
اثر پیلایی	۰/۲۲۸	۸/۱۰۸	۰/۰۰۱	۰/۲۲۸
لامبدای ویلکز	۰/۷۷۲	۸/۱۰۸	۰/۰۰۱	۰/۲۲۸
اثر هتلینگ	۰/۲۹۵	۸/۱۰۸	۰/۰۰۱	۰/۲۲۸
بزرگترین ریشه روی	۰/۲۹۵	۸/۱۰۸	۰/۰۰۱	۰/۲۲۸

همان‌طور که جدول شماره ۶ نشان می‌دهد سطوح معناداری تمام آزمون‌ها قابلیت استفاده از تحلیل کوواریانس چندمتغیره را مجاز می‌شمارد. این نتایج نشان می‌دهد که

در دو گروه مورد مطالعه حداقل از نظر یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معناداری وجود دارد ($F=8.108, P<0.05$ ، لامبدای ویلکز = 0.772). مجذور اتا نشان می‌دهد تفاوت بین گروه‌ها با توجه به متغیرهای وابسته در مجموع معنادار است و میزان این تفاوت بر اساس آزمون لامبدا ویلکز 0.772 است، یعنی ۲۲ درصد واریانس مربوط به اختلاف بین گروه‌ها ناشی از تأثیر متقابل متغیرهای وابسته می‌باشد.

جدول شماره ۷: نتایج آزمون کوواریانس برای مقایسه نمرات دو گروه در پس‌آزمون متغیرهای قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی

متغیر	منابع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	ضریب اتا
قضاوت اخلاقی	اثر گروه	۲۹۳/۵۸۰	۱	۲۹۳/۵۸۰	۱۰/۷۶۷	۰/۰۴۲	۰/۳۶۱
	خطا	۱۵۲۶/۹۹۲	۵۶	۲۷/۲۶۸			
پیشرفت تحصیلی	اثر گروه	۳۳۷۵/۰۵۸	۱	۳۳۷۵/۰۵۸	۳/۶۲۵	۰/۰۰۲	۰/۱۶۱
	خطا	۵۲۱۳۷/۱۸۸	۵۶	۹۳۱/۰۲۱			

همان‌طور که جدول شماره ۷ نشان می‌دهد، آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی بر روی متغیرهای وابسته این پژوهش مؤثر بوده است. به عبارت دیگر F محاسبه شده قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد، آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی در افزایش رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی مؤثر بوده و مجذور اتای سهمی، شدت این اثر را برای هر دو متغیر وابسته به ترتیب 0.361 و 0.161 نشان داده است. یعنی ۳۶ درصد تفاوت در نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون رشد قضاوت اخلاقی و ۱۶ درصد تفاوت در نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون پیشرفت تحصیلی ناشی از آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی است.

پرسش‌های فرعی

۱. بهنجار بودن توزیع متغیرها: این مفروضه بدین معناست که توزیع متغیرها در این جامعه بهنجار بوده است. به عبارت دیگر زمانی می‌توان آزمون پارامتریک را به کاربرد که دلیلی برای این اعتقاد وجود داشته باشد که توزیع‌های جامعه، تفاوت زیادی با توزیع

بهنجار نداشته باشند. جهت بررسی بهنجار بودن توزیع متغیرها به واسطه اندک بودن حجم نمونه از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد. بزرگتر بودن سطح معناداری آزمون از $P > 0.05$ نشان از نرمال بودن توزیع متغیرها دارد. نتایج در جدول زیر آورده شده است.

جدول شماره ۸: آزمون فرض نرمال بودن توزیع متغیرها

گروه کنترل		گروه آزمایش			
آماره	سطح	آماره	سطح	پیش‌آزمون	رشد قضاوت
۰/۸۶۱	معناداری	۰/۶۰۲	معناداری	۰/۴۹۵	پیش‌آزمون
۰/۲۸۳	معناداری	۰/۹۸۸	معناداری	۰/۷۱۹	پس‌آزمون
۰/۶۴۱	معناداری	۰/۷۴۲	معناداری	۱/۲۰۴	پیش‌آزمون
۰/۳۵۴	معناداری	۰/۹۲۹	معناداری	۰/۱۱۰	پس‌آزمون

همان‌طور که از یافته‌های جدول (۸) استنباط می‌شود، از آنجا که سطح معنی‌داری به دست آمده در آزمون (K-S)، در همه متغیرهای پژوهش به تفکیک گروه، بیش از مقدار ملاک ۰/۰۵ می‌باشد، در نتیجه می‌توان گفت که توزیع متغیرهای مورد بررسی در نمونه آماری داری توزیع نرمال می‌باشد.

۲. همگنی واریانس‌ها: این مفروضه بدین معناست که دو نمونه از جامعه‌هایی با واریانس‌های مساوی انتخاب شده‌اند. به عبارت دیگر زمانی می‌توان آزمون پارامتریک را به کار برد که دلیلی برای اعتقاد وجود داشته باشد که واریانس‌های جامعه از حالت تساوی اختلاف زیادی نداشته باشند. جهت بررسی همگنی واریانس‌ها از آزمون برابری خطای واریانس لوین استفاده شده است. در این آزمون اگر سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ باشد، بدین معنی است که داده‌ها مفروضه تساوی خطای واریانس‌ها را زیر سؤال نبرده‌اند. نتایج بررسی این مفروضه در جداول زیر آمده است.

در جدول شماره ۹، نتیجه آزمون لوین نشان داده شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود اندازه آزمون F به ترتیب برابر ۰/۸۹۱ و ۵/۹۰۶ است که در سطح

معناداری متناسب با این آزمون ۰/۳۴۹ و ۰/۰۵۸ است. یعنی میان واریانس‌های خطا هیچ تفاوتی از نظر آماری وجود ندارد.

جدول شماره ۹: نتایج آزمون لوین جهت بررسی همسانی واریانس‌های رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی در دو گروه آزمایش و کنترل

متغیر	مقدار F	مقدار df1	مقدار df2	سطح معناداری
رشد قضاوت اخلاقی	۰/۸۹۱	۱	۵۸	۰/۳۴۹
پیشرفت تحصیلی	۵/۹۰۶	۱	۵۸	۰/۰۵۸

همان‌طور که نتایج جدول شماره ۹ نتایج می‌دهد مفروضه همسانی واریانس‌ها برای رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی برقرار است. به عبارت دیگر واریانس و پراکندگی بین گروه‌ها دارای مقدار یکسان است ($p > 0.05$).

۱. آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی بر رشد قضاوت اخلاقی چه تأثیری دارد؟ جهت پاسخگویی به این فرضیه از تحلیل کوواریانس استفاده شد. این آزمون ترکیب خطی رشد قضاوت اخلاقی را در میان آزمودنی‌های گروه آزمایش و کنترل با حذف اثر پیش‌آزمون مورد مقایسه قرار می‌دهد. نتایج در جدول شماره ۱۰ گزارش شده است. جدول شماره ۱۰: نتایج آزمون کوواریانس برای مقایسه نمرات دو گروه در پس آزمون رشد قضاوت اخلاقی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری	میزان اثر
پیش‌آزمون گروه خطا	۷۶۰/۲۸۹	۱	۷۶۰/۲۸۹	۳۹/۷۶۷	۰/۰۰۰	۰/۱۶۱
	۷۲/۸۲۲	۱	۷۲/۸۲۲	۳/۸۰۹	۰/۰۴۶	۰/۴۱۵
	۱۰۷۰/۶۳۰	۵۶	۱۹/۱۱۸			

مطابق جدول شماره ۱۰، نتایج تحلیل کوواریانس نشان می‌دهد که بعد از کنترل اثرهای پیش‌آزمون تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمرات دو گروه آزمایش و کنترل، در نمره رشد قضاوت اخلاقی ($F=3.809$; $P<0.001$) وجود دارد. براین اساس می‌توان افزایش رشد قضاوت اخلاقی در گروه آزمایش را نتیجه گرفت. بر اساس آنچه ذکر شد

فرضیه‌های اول پژوهش تأیید می‌شود، و بر اساس جدول میانگین‌ها آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی باعث افزایش رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان شده است.

۲. آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی بر پیشرفت تحصیلی چه تأثیری دارد؟

جهت پاسخگویی به این فرضیه از تحلیل کوواریانس استفاده شد. این آزمون ترکیب خطی پیشرفت تحصیلی را در میان آزمودنی‌های گروه آزمایش و کنترل با حذف اثر پیش‌آزمون مقایسه می‌نماید. نتایج در جدول (۱۱) گزارش شده است.

جدول شماره ۱۱: نتایج آزمون کوواریانس برای مقایسه نمرات دو گروه در پس‌آزمون پیشرفت تحصیلی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنادرای	میزان اثر
پیش‌آزمون	۳۶۵۳۶/۹۰۰	۱	۳۶۵۳۶/۹۰۰	۲۷/۳۲۱	۰/۰۰۰	۰/۱۶۵
گروه	۵۲۰۶/۷۷۵	۱	۵۲۰۶/۷۷۵	۳/۸۹۳	۰/۰۳۳	۰/۳۲۸
خطا	۷۴۸۹۰/۵۵۱	۵۶	۱۳۳۷/۳۳۱			

مطابق جدول شماره ۱۱، نتایج تحلیل کوواریانس نشان می‌دهد که بعد از کنترل اثرهای پیش‌آزمون تفاوت آماری معنی‌داری بین میانگین نمرات دو گروه آزمایش و کنترل، در نمره پیشرفت تحصیلی ($F=3.893$; $P<0.001$) وجود دارد. براین‌اساس می‌توان افزایش پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش را نتیجه گرفت. بر اساس آنچه ذکر شد فرضیه‌های دوم پژوهش تأیید می‌شود. بر اساس جدول میانگین‌ها، آموزش مبتنی بر رویکرد وجودگرایی باعث افزایش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان می‌دهد کاربست آموزش و پرورش انسان‌گرا منجر به رشد قضاوت اخلاقی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شده است. نتایج با پژوهش غیاثی‌زاده (۱۳۹۰)، همسو بود که در آن محقق خاطر نشان کرده است، رشد قضاوت اخلاقی توسط متغیرهای پیش بین سلامت روان و عملکرد تحصیلی قابل پیش‌بینی است. همچنین با نتایج پژوهش فانی و فانی (۱۳۹۴) که در آن بین تعارض زناشویی والدین و رشد قضاوت اخلاقی و رضایت از

زندگی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد و قادر به پیش‌بینی میزان رشد قضاوت اخلاقی و رضایت از زندگی دانش‌آموزان است. همچنین پژوهش باقری دادوکلائی و گلپایگانی (۱۳۹۹) نشان داد که مکتب فلسفی اگزیستانسیالیسم، بر رشد عواطف دانش‌آموزان تأکید می‌کند و موجب پیشرفت تحصیلی آنان می‌شود که همسان با نتایج پژوهش حاضر است. همچنین پژوهش علیپور و علیپور (۱۳۹۷)، نشان داد که معرفت‌شناسی عامل مهمی در مکتب فلسفی وجودگرایی است و شناخت وابسته به ادراک شهودی و از طریق احساس شخصی و انتخاب میسر است. همچنین پژوهش‌های مرتبط با متغیر پیشرفت تحصیلی نیز همسویی با نتایج پژوهش حاضر را نشان داد؛ از جمله پژوهش کسای و آمره بزچلویی (۱۴۰۲)، نشان داد که پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر عوامل هیجانی و عاطفی است و همچنین پژوهش رضایی، جهان و رحیمی (۱۳۹۵)، نشان داد که عوامل روانی مانند اهداف و انگیزه‌های پیشرفت بر پیشرفت تحصیلی اثرگذار هستند؛ بنابراین پژوهش حاضر پیشنهاد می‌دهد، تلاش‌های آموزشی در جهت پرورش اطمینان، اعتماد به نفس و خودپنداره مثبت دانش‌آموزان باشد. تجربه زیسته پژوهشگر نشان می‌دهد، دانش‌آموزان در چنین بستری خلاق، خودراهر، خودارزشیاب، مقید به احترام متقابل، قادر به تصمیم‌گیری، نوآور و دارای انگیزه و اشتیاق حضور در مدرسه خواهند بود.

منابع

قرآن کریم

- امیرامینی خلفو، مهناز (۱۳۹۷). بررسی تعلیم و تربیت و رابطه آن با دیدگاه‌های مختلف فلسفی. *کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و رفتاری*.
- بارو، رابین (۱۳۹۱). درآمدی بر فلسفه اخلاق و آموزش و پرورش اخلاق؛ مترجم، فاطمه زیباکلام مفرد، بی‌جا: بی‌نا.
- باقری دادوکلائی، محمد و گلپایگانی، پوریا (۱۳۹۹). بررسی و ارزیابی تأثیر مکاتب فلسفی رئالیسم و اگزیستانسیالیسم بر تعلیم و تربیت، *هفتمین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی*.

- بخشایش، علیرضا (۱۳۹۰). بررسی رابطه توکل بر خدا، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان، *روان‌شناسی دین*، ۴(۲)، ۷۹-۹۸.
- پرکی، ویلیام (۱۳۷۸). خودپنداری و موفقیت تحصیلی؛ مترجم: محمد میرکمالی، بی‌جا: یسپرون.
- رضایی، علی محمد؛ جهان، فائزه و رحیمی، معصومه (۱۳۹۵). عملکرد تحصیلی: نقش اهداف پیشرفت و انگیزه پیشرفت. *روان‌شناسی تربیتی (روان‌شناسی و علوم تربیتی)*، ۱۲(۴۲)، ۱۵۵-۱۷۱.
- رجبی، محمود (۱۳۹۴). *انسان‌شناسی*، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- عشورنژاد، فاطمه؛ کدیور، پروین و حجازی، اله (۱۳۹۶). رابطه عاملیت، برنامه‌ریزی و فرهنگ مدرسه با بهزیستی روان‌شناختی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان عادی و تیزهوش: تحلیل چندسطحی، *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۱۲(۴۷)، ۷۹-۱۰۶.
- علیپور، فاطمه؛ علیپور، فهیمه. (۱۳۹۷). معرفت‌شناسی اگزیستانسیالیسم و دلالت‌های آن بر آموزشی و پرورش، قرآن و عترت، ۱۱(۱)، ۱۲۴-۱۰۳.
- غیاثی‌زاده، مهدی (۱۳۹۰). رابطه سلامت روان و عملکرد تحصیلی با رشد قضاوت اخلاقی دانش‌آموزان دختر. *زن و فرهنگ*، ۳(۱۰)، ۱۱۱-۱۲۲.
- فانی، حجت‌اله و فانی، معصومه (۱۳۹۴). رابطه بین تعارضات زناشویی والدین با رشد قضاوت اخلاقی و رضایت از زندگی دانش‌آموزان دختر. *زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)*، ۶(۴ (مسلسل ۲۴))، ۷۵-۵۹.
- کساری گیلک، نغمه، و آمره بزچلویی، مهدی (۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، *دوازدهمین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، فقه و حقوق و علوم اجتماعی*، شیروان.
- محمدیانی، داوود (۱۳۸۳). رویکردی تطبیقی به وجودشناسی در فلسفه هایدگر و ملاصدرا، *پژوهش‌های فلسفی-کلامی*، ۶(۲۲-۲۳)، ۲۸-۵۷.
- میلر، جی.پی (۱۴۰۱). *نظریه‌های برنامه درس*، ترجمه محمود مهر محمدی، بی‌جا: بی‌نا.